

QUER, Pere (2008): *La Història i Genealogies d'Espanya. Una adaptació catalana medieval de la història hispànica*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 253 p.

L'estudi de la historiografia medieval és una feina àrdua i laboriosa, per la gran quantitat de textos que hi ha i les constants influències i préstecs entre uns i altres. Alguns d'aquests textos han rebut poca atenció precisament per la complexitat de la seva composició i transmissió o perquè no se n'ha sabut valorar l'interès. Era el cas de la *Història i genealogies d'Espanya* abans que Pere Quer hi dediqués el seu treball.

Història i genealogies d'Espanya és el títol que Quer dona a una crònica que tradicionalment es coneixia com a *Crònica d'Espanya*, basada en la *Historia de rebus Hispanie* de l'arquebisbe de Toledo Rodrigo Jiménez de Rada. Fou escrita primer en llatí i poc després traduïda al català, i se'n conserven diverses versions en les dues llengües. El nou títol respon a les dues parts que comprèn la crònica: una «crònica» pròpiament dita des dels primers pobladors de la Península fins a la vinguda de Carlemany a Catalunya, i una genealogia dels reis de Castella, Navarra i Aragó i els comtes-reis de la Corona d'Aragó. *Història i genealogies d'Espanya* és, doncs, un títol general que engloba totes les versions de la crònica, mentre que *Crònica d'Espanya* és el títol que porta una d'aquestes versions, la més coneguda.

En la breu introducció que encapçala l'estudi d'aquesta crònica, després de repassar els anteriors estudis que se n'han ocupat, Quer dona els testimonis conservats: als sis manuscrits que ja es coneixien –tres del text llatí i tres del text català–, n'hi afegeix un de nou, en llatí. La llista dels testimonis es complementa amb dades d'inventaris de llibres que donen notícia de manuscrits perduts de la crònica i que, tot i no ser gaire abundants, serveixen a Quer per treure un parell de conclusions sobre la difusió de l'obra: que va tenir una circulació destacable entre finals del segle XIV i la primera meitat del XV, i que no va circular només en compilacions històriques (que és tal com ens ha arribat), sinó també de manera independent.

La primera aportació important del llibre és que presenta els resultats de l'estudi textual de la crònica: la filiació entre els testimonis conservats, catalans i llatins, i la fixació de les diverses branques de la tradició manuscrita. Totes datades amb la màxima precisió possible. El resultat és l'agrupament dels testimonis en tres grans branques, amb interferències entre unes i altres: un nucli inicial, originat en llatí el 1268 i traduït al català el 1337; una branca ampliada també escrita en llatí i traduïda després al català; i una branca resumida, de la qual només se'n conserven testimonis en llatí. Només amb això ja es veu que la transmissió de la crònica és molt complexa. Quer ha sabut explicar-la amb senzillesa i claredat.

El llibre inclou l'edició de tres dels set testimonis conservats: el text llatí més proper a l'original (A), el que conserva la traducció catalana d'aquest original (B), i un dels dos manuscrits catalans que porten una versió ampliada de la crònica (C). Cada text va precedir d'un petit estudi. L'estudi d'A, de caràcter general, comenta el text per episodis, resumint-ne l'argument i indicant com l'autor compila la *Historia de rebus Hispanie* de Rada i les altres fonts. Pel que fa als altres dos testimonis editats, B i C, Quer en comenta la relació amb A i les particularitats de la versió que representen. Per exemple, les ampliacions de C respecte al text original amb episodis sobre la conquesta franca de Catalunya, o la identificació de noms de llocs amb els noms actuals que incorpora B. Potser hauria estat útil per al lector poder llegir acarats els testimonis A i B, ja que un és la traducció de l'altre. L'edició del primer testimoni, A, va seguir, a més d'un aparat de fonts, en el qual s'identifica amb gran detall, ratlla per ratlla, la font de cada fragment o en algun cas, si aquesta no és segura, textos propers. Aquest aparat i l'estudi que encapçala l'edició de cada un dels testimonis demostren un gran domini de les obres històriques per part de Quer.

En relació amb l'edició dels testimonis, trobem la segona de les aportacions importants del llibre: la reflexió sobre el mètode d'edició. Quer justifica que la seva edició no segueix els mètodes usuals de l'ecdòtica, és a dir, la recerca del text millor, sense errors de còpia, tan proper a l'hipotètic original de l'autor com sigui possible a partir dels testimonis conservats. La raó: la naturalesa de l'obra. Les cròniques són textos que es van modificant a mesura que es copien: es completen, s'amplien, es resumeixen, se'n modifiquen detalls segons les intencions de l'autor dels canvis... Per tant, pretendre editar

un text «millor» i no tenir prou en compte totes les versions considerades posteriors no porta enlloc, perquè els textos són massa diferents, i cada estadi de la transmissió té importància i és indicador de com es llegia l'obra en cada moment. Aquesta situació és més evident quan hi intervenen traduccions. La *Història i Genealogies d'Espanya* és un exemple del fet que l'ecdòtica tradicional s'ha de poder adaptar a les característiques específiques de cada text. L'opció de Quer d'editar cada testimoni per separat, amb les variants i els «errors» que porten (com interpretacions diferents d'un passatge o el canvi del nom d'una ciutat pel d'una altra, per exemple) és encertada en aquest cas, més encara si, com fa, estableix de manera clara les relacions textuais entre ells i n'explica les diferències.

El llibre de Quer és una selecció i un resum de la seva tesi doctoral, i en depèn. L'adaptació de la tesi al llibre ha obligat l'autor a sacrificar molts continguts, però no renuncia a tenir-los presents; per això remet sovint a la tesi, que es pot consultar per internet –i on es pot llegir, per exemple, l'edició dels quatre testimonis que no tenen cabuda al llibre–. La part més afectada per la retallada de continguts és l'establiment de la relació entre els diversos testimonis: només se'n donen les conclusions, sense els arguments que permeten arribar-hi i que s'han de llegir a la tesi.

Una qüestió recurrent en els estudis sobre la crònica anteriors al treball de Quer és l'autoria de la traducció catalana. Quer confirma amb nous arguments la feblesa dels indicis que atribueixen a Pere Ribera de Perpinyà la traducció de la crònica i, fins i tot, la composició de l'original llatí. Conclou que és poc probable que Pere Ribera de Perpinyà tradueix la crònica conservada i que en tot cas seria el traductor d'una versió perduda de les obres històriques de Jiménez de Rada. La falta de dades que permeten extreure conclusions segures demana prudència.

El capítol que tanca el llibre es dedica a la interpretació històrica de la *Història i genealogia d'Espanya* en relació amb la *Historia de rebus Hispanie*, la seva font principal. És aquí on el lector trobarà el valor que té aquesta crònica per a la historiografia catalana. No és un simple epítom de la *Historia* de Rada, com se l'havia considerat –i això l'estudi de Quer ho deixa molt clar quan explica les interpolacions procedents d'altres fonts–, sinó que, a través de la selecció de les fonts i de l'ús que en fa, l'anònim autor de la crònica adapta els continguts de la *Historia de rebus Hispanie* a la realitat catalana. Quer veu en aquesta adaptació una intenció pròpia, diferent a la de l'obra de Rada: la crònica presenta Catalunya com un territori autònom i diferenciat políticament en relació amb els regnes hispànics, especialment Castella, tot i el passat comú –els gots– que comparteixen i que els vincula. Aquesta és la lectura política de la crònica que ofereix el llibre.

Al llarg del seu estudi, Quer evita formular hipòtesis intuïtives, que no es fonamenten en les dades que s'extreuen dels textos. Això val tant per a qüestions com la datació de cada una de les versions o la desatribució de l'autoria a Pere Ribera de Perpinyà, com per a la lectura política de l'obra. Aquest és un valor que s'afegeix al d'haver aclarit la transmissió d'un dels primers textos historiogràfics catalans.